'Je gaat niet rellen tegen de vriendin van je moeder'

Een video- en interviewstudie naar de rol en motivatie van guardians tijdens de avondklok

Marly van Bruchem
Laura Hendriks
Kiki Bijleveld
Marie Rosenkrantz Lindegaard

Amsterdam, 2021

Nederlands Studiecentrum
Criminaliteit en Rechtshandhaving

‘Je gaat niet rellen tegen de vriendin van je moeder’

Een video- en interviewstudie naar de rol en motivatie van guardians tijdens de avondklok

Marly van Bruchem
Laura Hendriks
Kiki Bijleveld
Marie Rosenkrantz Lindegaard

Amsterdam, 2021

Nederlands Studiecentrum
Criminaliteit en Rechtshandhaving

Inhoud

1. Inleiding 3
2. Vraagstelling 5
3. Methode 6
4. Bevindingen 9
4.1 Wie zijn de Guardians? 10
4.2 Motivaties 11
4.3 Samenwerking 12
4.4 Het effect van de aanwezigheid en de rol van guardians ter plekke 13
4.5 Effect van het handelen van guardians, politie en ME 14
4.6 Structurele samenwerking overheid en guardians 19
5. Conclusies en aanbevelingen 23
6. Beperkingen 25
7. Literatuur 26
Appendix A 27
Appendix B: Video beschrijving 28
Appendix C Toestemmingsformulier 30
Appendix D: Vragenlijst Interviews 31
Appendix E: Codeerschema 35

1. Inleiding

Op 23 januari 2021 heeft de Nederlandse overheid een avondklok ingevoerd om de verspreiding van het coronavirusonder controle te krijgen. De avondklok verplichtte burgers om tussen 21.00 uur en 04.30 uur thuis te blijven, een maatregel die veel maatschappelijke onrust veroorzaakte. Mensen werden opgeroepen om in opstand te komen, door tijdens de genoemde uren op straat te gaan rellen, waar een groep burgers (hierna: de menigte) gehoor aan gaf. Opvallend was dat niet alleen de politie en ME optraden tegen de ongeregeldheden, maar dat hiernaast veel burgerinitiatieven ontstonden van buurtbewoners die in hesjes de straat op gingen om verdere onrust te voorkomen.

De rol van deze helpende burgers tijdens de avondklokonrust sluit aan bij de gelegenheidsteorie van Cohen en Felson (1979), die voorspelt dat criminaliteit voorkomen kan worden door de aanwezigheid en het toezicht van zogenaamde 'guardians'. Vaak zijn dit mensen die onbewust aanwezig zijn, bijvoorbeeld wanneer een passant onbewust een fietsendief afschrikt door enkel langs te lopen. Binnen bestaande studies wordt onderscheid gemaakt tussen formele (politie en ME), semi-formele en informele guardians. In dit rapport wordt dit onderscheid achterwege gelaten en zal worden gesproken over 'guardians' als het gaat over mensen die bewust aanwezig waren met het doel om eventuele rellen te voorkomen, vaak in samenwerking met de politie. Uit onderzoek blijkt dat de aanwezigheid van (formele, semi-formele en informele) guardians een belangrijke factor is om criminaliteit te voorkomen (Elffers, 2017). Echter is nog weinig onderzoek gedaan naar real life interacties en interventies van guardians, waardoor weinig bekend is over hoe guardians criminaliteit proberen te voorkomen en hoe mogelijke daders reageren op de aanwezigheid van guardians (Van Bavel, 2019). Daarnaast is weinig onderzoek verricht naar hoe burgerparticipatie in het veiligheidsdomein in de praktijk werkt (Van Steden, Van Caem, & Boutellier, 2011).

Een andere invloedrijke theorie op het gebied van criminaliteitspreventie is de sociale bindingstheorie van Hirschi (1969), waarin wordt gesteld dat het hebben van sociale bindingen met onder andere familie en vrienden de kans op criminaliteit kleiner maakt. De theorieën over guardianship en social bonds komen samen in de term ´intimate handler´ (Felson, 1995). Een intimate handler is een persoon die een sociale relatie heeft met een mogelijke dader en is hierdoor in staat om te voorkomen dat deze mogelijke dader in het bijzijn van de handler een criminele daad begaat.

Reicher, Stott, Croning en Adang (2004) stellen dat niet alleen de menigte bestudeerd moet worden om escalatie tijdens groepsbijeenkomsten te begrijpen, maar ook de interactie met andere actoren

(zoals de politie), die zowel een positieve als negatieve invloed kunnen hebben op het gedrag van de menigte. Uit hun onderzoek blijkt dat de kans op escalatie groter is wanneer de politie de menigte behandelt als een homogeen gevaarlijke groep, bijvoorbeeld door weinig contact te maken met de menigte. De groep zal zichzelf dan eerder zien als vijand van de politie.

Op basis van deze literatuur wordt verwacht dat de aanwezigheid van andere actoren, de sociale relatie tussen de actoren en de menigte en de interacties tussen hen een belangrijke rol spelen in het voorkomen van escalatie tijdens de geplande avondklokrellen.

In dit rapport worden bevindingen beschreven op basis van interviews met guardians en video-analyse van vier van de vijf geplande avondklokrellen in Amsterdam. De videobeelden, opgenomen met openbare surveillance cameras, laten zien hoe guardians en politie te werk gingen tijdens de incidenten. Door middel van de interviews wordt in kaart gebracht wie de guardians zijn die tijdens de avondklok de straat op zijn gegaan en hebben geholpen bij de preventie en de-escalatie. Daarnaast wordt beschreven wat hun motivaties zijn, hoe de samenwerking verliep en hoe de overheid zou kunnen handelen om guardians meer structureel aan zich te binden. Eveneens beschrijven wij het effect van de aanwezigheid van de guardians, hoe ze samen met de politie aan de slag gingen, wat de rol was van de ME, wanneer iedereen aanwezig was en wat de aard en frequentie was van de contacten tussen de menigte en de guardians, politie, en ME. Omdat onze steekproef niet representatief is voor rellen buiten Amsterdam en de context van de avondklok, zijn onze bevindingen vooral hypothese genererend. Deze hypotheses moeten verder getoetst worden in toekomstige onderzoeken.

2. Vraagstelling

1) Wie zijn de guardians die hebben geholpen bij de preventie en de-escalatie tijdens de avondklokrellen?
2) Wat waren de motieven van de guardians om te helpen bij de preventie en de-escalatie tijdens de avondklokrellen?
3) Hoe verliep de samenwerking tussen de guardians en andere betrokken partijen (politie, gemeente, jongerenwerk) voor en tijdens de avondklokrellen?
4) Wat was het effect van de aanwezigheid en het handelen van guardians tijdens de avondklokrellen?
5) Hoe kan de overheid guardians meer structureel aan zich binden?

3. Methode

Deze studie bestaat uit twee delen: deel één bestaat uit een reeks interviews met guardians, over wat er voorafgaand aan de rellen gebeurde en wat hun motivaties en ervaringen waren als guardians, deel twee de video analyses over de aard en frequentie van interacties tussen de menigte en (1) guardians, (2) politie en (3) ME tijdens de rellen.

Het eerste deel is gebaseerd op interviews met in totaal 40 respondenten; 26 guardians, tien jongerenwerkers, twee wijkagenten en twee medewerkers van de gemeente. Door middel van online onderzoek naar de burgerinitiatieven zijn de eerste respondenten gevonden. Dit werd gedaan door het analyseren van nieuwsberichten en sociale media, zoals Twitter, Facebook en Instagram om contactinformatie te vinden. Vervolgens werden mensen via email of telefonisch benaderd. Verdere respondenten zijn via de gëinterviewden geworven of via contacten bij de gemeente. Van alle betrokken groepen die bij ons bekend zijn hebben we minstens één respondent geïnterviewd. Wel hebben we relatief veel mensen met een vertegenwoordigende of coördinerende rol benaderd. We hebben slechts twee jongeren gesproken, omdat het moeilijker was om deze groep te bereiken.

Voorafgaand aan het interview kreeg de respondent een toestemmingsformulier, (Bijlage A), met het verzoek deze te ondertekenen. Bij een online interview werd het toestemmingsformulier per mail toegestuurd en gaf de respondent schriftelijk toestemming door met 'akkoord' te reageren. De ethische commissie van het Amsterdam Instititute for Social Science Research (AISSR) van de Universiteit van Amsterdam gaf toestemming voor de onderzoeksopzet.

De interviews vonden plaats op een semi-publieke plek, zoals een jongerencentrum of moskee of online via Zoom of Microsoft Teams en duurden 20 minuten tot 1 uur en 20 minuten. Alle interviews zijn opgenomen met een beveiligde audiorecorder en later getranscribeerd op een beveiligde computer van het Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR) om de vertrouwelijkheid van de data te garanderen.

De interviews waren semigestructureerd door middel van een lijst met thema's (zie appendix D). In de interviews werden respondenten gevraagd naar hun acties vanaf het moment dat ze voor het eerst hoorden van de geplande avondklokrellen tot het eind van de nacht dat deze waren gepland. Andere thema's waren: de motivatie, de samenwerking met politie en gemeente, de reacties van de menigte en aanbevelingen voor een volgend initiatief. De interviews zijn vervolgens gecodeerd met de code-toekenningsprogrammatuur ATLAS.ti, versie 8. De eerste tien interviews zijn gecodeerd

door eerst te kijken wat voor informatie relevantie had voor onze vraagstelling. Vervolgens hebben wij deze informatie gegroepeerd om uiteindelijke codes te vormen. De betrouwbaarheid van het toekennen van codes is getest door een tweede codeur, die twee interviews codeerde en daarna vergeleek. De andere interviews zijn gecodeerd volgens het codeerschema in appendix E.

Het tweede deel van de studie betreft een video-analyse, uitgevoerd aan de hand van video opnames van de geplande avondklokrellen op verschillende plaatsen. Hiervoor is eerst aan de hand van online onderzoek gekeken naar welke plaatsen in Amsterdam mensen werden opgeroepen om te gaan rellen. Dit werd gedaan door het nagaan van nieuwsberichten en sociale media, zoals Twitter, Facebook en Instagram. Uit deze analyse kwamen vijf verschillende Amsterdamse locaties naar voren: Molukkenstraat, Buikslotermeerplein, Plein ’40-’45, Tussenmeer en Bijlmerplein. De data werden vervolgens verkregen van de Amsterdamse politie onder een toestemming van de Procureur-Generaal van het Openbaar Ministerie om conflicten in openbare ruimte te bestuderen (onder kenmerk: PaG/BJZ/49986). De data bestonden uit video’s van closed-circuit television (CCTV) camera’s. Hiervan zijn vier plaatsen geselecteerd voor ons onderzoek die voldeden aan de volgende criteria: guardians en/of politie waren aanwezig en interacties tussen deze partijen en de menigte waren zichtbaar op de camerabeelden. De locatie Bijlmerplein viel af, omdat er geen interacties tussen de menigte en guardians en/of politie zichtbaar was.

Voor het analyseren van de videobeelden is onderscheid gemaakt tussen vier verschillende typen actoren: de menigte, guardians, politie en de ME. Deze categorieën zijn gebaseerd op uiterlijke kenmerken: guardians droegen gele, oranje of roze veiligheidshesjes, de politie droeg politieuniforms, en de ME was te herkennen aan helmen, wapenstokken en schilden. Voor alle andere aanwezige personen werd onderscheid gemaakt tussen de menigte en mensen die duidelijk niet aanwezig waren voor de geplande rellen, wanneer ze bijvoorbeeld aan het sporten of werken waren. Deze personen zijn buiten beschouwing gelaten. Mensen die geen hesje droegen maar wel zichtbaar actief waren als guardian door met de menigte te praten werden ook als guardian beschouwd. Wij hebben tijdens het coderen onderscheid gemaakt tussen wat er in de literatuur de ‘preventieve fase’ en de ‘repressieve fase’ wordt genoemd (zie figuur 1). In figuur 1 gebruiken Van Bavel en Elffers (2013) de Nederlandse vertaling van guardianship ‘hoederschap’.

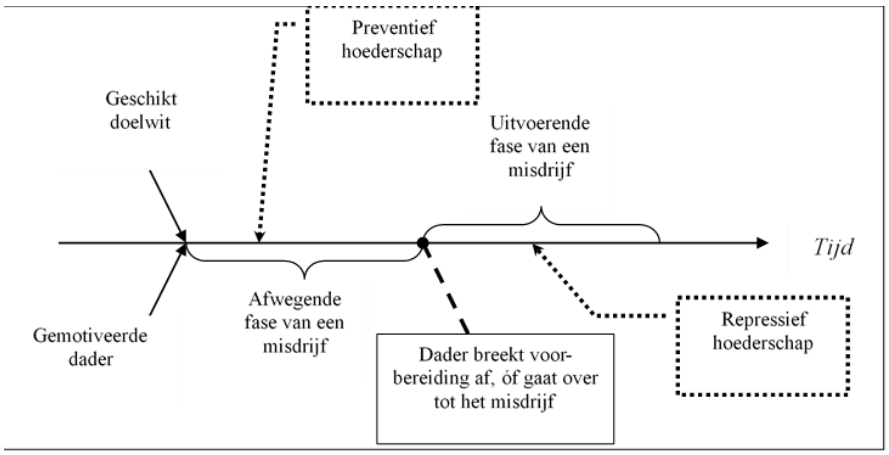

Figuur 1: Preventieve en repressieve fase (Van Bavel & Elffers, 2013)

De preventieve fase wordt gedefinieerd als de periode voordat incidenten hebben plaatsgevonden, dus bijvoorbeeld voor iemand met vuurwerk heeft gegooid. De repressieve fase is nadat er incidenten hebben plaatsgevonden. In de twee situaties waar geen escalatie heeft plaatsgevonden is er dus geen repressieve fase, in de ge-escaleerde situaties kan dat onderscheid wel gemaakt worden. Omdat het onderzoek deels focust op het voorkomen van rellen, besteden we in de analyse vooral aandacht aan de preventieve fase.

In de preventieve en repressieve fase hebben wij de frequentie en aard van contacten gecodeerd als ‘contact’ of ‘interactie’. Met contact bedoelen we dat de actoren mensen uit de menigte aankeken, voorbijliepen of zich dichtbij hen in de buurt bevonden. Met interactie bedoelen wij communicatie tussen een actor en iemand uit de menigte, zowel verbaal als non-verbaal, bijvoorbeeld met handgebaren.

Doordat zowel de interviewstudie als de videoanalyse plaatsvinden in Amsterdam zijn de resultaten van dit onderzoek niet te generaliseren naar een landelijke context. Door het geringe aantal cases is het doel van dit onderzoek voornamelijk het genereren van hypotheses, die in vervolgonderzoeken met meer cases getest kunnen worden.

4. Bevindingen

We beginnen de analyse met een beschrijving van de belangrijkste theoretische concepten en de onderlinge verbanden in de vorm van een causale mechanisme ketting in figuur 2 (zie Miles, Huberman en Saldana, 2014 voor uitleg).

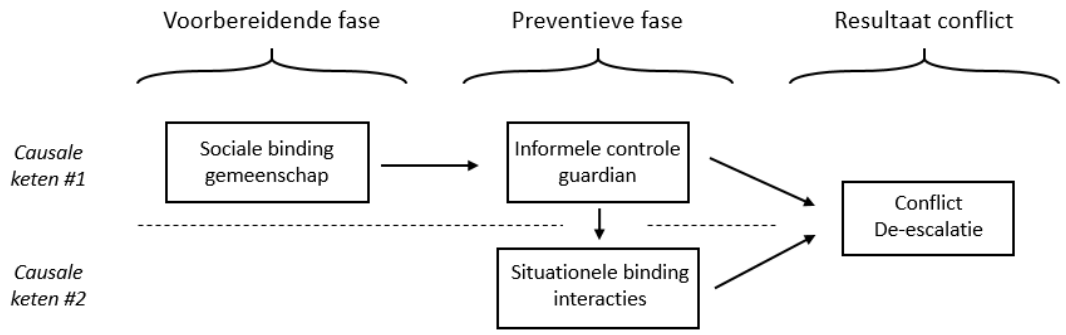

Figuur 2: causale mechnisme kettingen van de-escalatie

Figuur 2 geeft een causale mechanisme keten weer die laat zien wat nodig is om te voorkomen dat de aangekondigde avondklokrellen escaleren. Onze analyse laat zien dat 'sociale gemeenschapsbinding' die over een langere periode plaatsvindt in de buurten voor de avond van (de geplande of daadwerkelijke) avondklokrellen cruciaal is voor de werkelijke de-escalatie in de interactie tussen menigte, guardians, politie en ME ter plaatse. Door de opgebouwde gemeenschapsbinding kunnen de guardians, in samenwerking met de politie, uiteindelijk informele controle uitoefenen in de 'preventieve fase' van de rellen, dus ter plekke voordat escalatie plaatsvindt. De figuur laat ook zien dat als de guardians en politie 'situationele binding' uitoefenen tijdens de aangekondigde avondklokrellen, ook de-escalatie plaatsvindt. Deze situationele binding is dus niet gebaseerd op een bestaande sociale band, maar wordt in het moment toegepast door bijvoorbeeld een vriendelijk praatje te maken. 'Situationele binding' kan 'gemeenschapsbinding' niet vervangen, maar het kan de informele controle sterker maken voor actoren die weinig gemeenschapsbinding hebben, bijvoorbeeld een politieagent (met weining gemeenschapsbinding) versus een voetbalcoach (met veel gemeenschapsbinding).

Wij leggen deze causale verbanden verder uit door een antwoord te geven op de onderzoeksvragen 1, 2 en 3 aan de hand van de interviews. Onderzoeksvraag 4 zal op basis van de videoanalyse beantwoord worden, en onderzoeksvraag 5 aan de hand van de interviews.

4.1 Wie zijn de Guardians?

De groep guardians in Amsterdam bestond uit jongerenwerkers, religieuze figuren (zoals imams en leden van de moskee) en volwassenen en jongeren uit de buurt. Deze volwassenen uit de buurt worden vaak buurtmoeders en –vaders genoemd. Het grootste deel van de guardians in onze steekproef had een migratieachtergrond, en waren voornamelijk van Marokkaanse afkomst. De jongste respondent was zestien jaar en de oudste respondent was in de zestig.

De buurtmoeders en –vaders zijn niet daadwerkelijk de biologische ouders van de jongeren, maar fungeren als ouderlijk figuur op straat. De meeste buurtouders die hebben ingegrepen tijdens de avondklokrellen bestonden uit vooraf samengestelde groepen, doordat ze al andere vormen van vrijwilligerswerk deden. Een aantal van deze groepen was al actief op straat voorafgaand aan de avondklok of zijn specifiek opgericht om jongeren op straat aan te spreken vanwege overlast. Bijvoorbeeld tijdens gelegenheden zoals oud en nieuw en ook de Ramadan. Deze groepen verwachtten dat er onrust zou ontstaan rondom de avondklok of zagen de berichten van de oproepen tot rellen op sociale media.

Imams en leden van de moskee waren ten tijde van de rellen ook actief als guardians om de menigte bewust te maken van hun acties en mogelijke consequenties. Uit de interviews is naar voren gekomen dat gedeelde religieuze overtuiging zorgt voor wederzijds respect tussen de menigte en de religieuze figuren.

Daarnaast werden jongeren ingezet om de rellende menigte op straat aan te spreken. Jongerenwerkers hebben hiervoor jongeren met een goede status gevraagd of zij mee wilden lopen tijdens de avondklok. Dit betreft namelijk een groep jongeren die verantwoordelijkheid zijn en naar wie wordt opgekeken. Het feit dat er mensen in de menigte naar hen opkijken is gunstig, aangezien zij makkelijk met hen kunnen praten en op die manier een deel van de menigte kunnen overtuigen niet te gaan rellen of om naar huis te gaan. In figuur 2 wordt dit weergegeven als ‘sociale gemeenschapsbinding’, en zoals de figuur laat zien vindt dit plaats in wat wij noemen de ‘voorbereidende fase’. Zoals de causale ketting laat zien is de sociale gemeenschapsbinding in de

voorbereidende fase cruciaal voor de controle die de guardians uiteindelijk kunnen uitoefenen in wat wij noemen de 'preventieve fase'. Door guardian controle in de preventieve fase, kunnen guardians en politie 'situationele binding' uitvoeren, wat de-escalatie aannemelijker maakt.

4.2 Motivaties

Verantwoordelijkheid

De voornaamste reden dat guardians de straat op wilden gaan was dat zij zich verantwoordelijk voelen. Deze verantwoordelijkheid bestaat op verschillende vlakken. Zo gaven zestien respondenten aan zich specifiek verantwoordelijk voelen voor de buurt en daarom niet willen dat de buurt wordt vernield. Vijftien respondenten voelden zich vooral verantwoordelijk voor de jongeren in de buurt, zij wilden hen vooral beschermen tegen een strafblad of andere mogelijke gevolgen. Zo zei een respondent:

> *Wij zijn de moeders van de buurt, wij - dit zijn onze jongens - we moeten nu opstaan, we moeten ze gaan waarschuwen. Ze mogen daar niet staan ze mogen niet… ze mogen niet rellen.*

Deze verantwoordelijkheid voor de groep en buurt blijkt ook als vier guardians vertellen dat zij schokkende beelden zagen van andere plekken waar mensen de straat op gingen. Zij noemen dat zij hiervan schrokken en niet wilden dat dit in hun wijk zou gebeuren. Zo vertelt een respondent:

> *Televisie zitten kijken, ehm... en ik heb de schokkende beelden uit Eindhoven gezien (..) Uit Rotterdam. Ja en mijn vrouw zat naast mij te huilen om die beelden. En ik heb tegen mijzelf gezegd: (..) wij moeten iets doen. Wij kunnen helpen, wij kunnen alles doen. En ik heb een bericht gestuurd naar de politiechef in Amsterdam.*

Andere guardians vinden het juist van algemeen belang voor de samenleving. Voor hen voelt het als een burgerplicht.

Stigmatisering voorkomen

Guardians hadden het gevoel dat ze konden bijdragen, omdat ze makkelijk contact leggen met de jongeren door de gemeenschapsbinding. Zo vertelde een buurtmoeder dat zij met haar deelname had laten zien dat vrouwen ook kunnen bijdragen en dit motiveerde haar om vaker deel te nemen.

Een aantal mensen vertelden dat zij als groep of als buurt regelmatig in een kwaad daglicht worden gesteld en dat zij deze stigmatisering wilden verbreken. Zo zei een respondent:

> *Daarom, ik zeg jou, ik ga wel het initiatief nemen en met die jongeren praten of kinderen, het maakt mij niet uit. Het is wel goed voor ons allemaal, stel je maar voor, als ze gewoon iets hebben gedaan. Ze gaan gelijk de Marokkanen noemen. Ja Marokkanen hebben het gedaan, Marokkanen hebben dit gedaan, de meeste die krijgen dan de schuld. Het is Marokkaans, altijd.*

Positieve reacties

Zodra guardians de straat op waren gegaan was het krijgen van complimenten uit de omgeving een motivatie om zich te blijven inzetten als guardian. Deze complimenten kregen zij van buurtbewoners, de politie, en van de gemeente in de vorm van een heldenspeld. Een lid van de moskee vertelde dat hij de speld de hele week had gedragen, omdat hij er zo trots op was. Hij kreeg complimenten van mensen uit de buurt, doordat zij op die manier zagen wat hij had gedaan. Deze complimenten zorgden opnieuw voor motivatie om verder te gaan met het bijdragen als guardian. Een respondent zei over de waardering het volgende:

> *Ik vind dat we erg, zeer goed gewaardeerd zijn. We zijn gewaardeerd door iedereen; door de gemeente, de politie. We zijn ook echt vaak in het zonnetje gezet. Dat laat ons ook bestaan hè, want dat geeft je ook het gevoel van hé, daar doe je het ook voor. Dat is leuk, daar ga je van groeien.*

4.3 Samenwerking

Sommige guardians hadden al contact met de politie en gemeente voor deze situatie. Zo liepen buurtouders al rond tijdens oud en nieuw en de Ramadan. Jongerenwerkers werkten ook al samen met de politie en gemeente op het gebied van jeugd en veiligheid. In sommige gevallen namen guardians zelf initiatief, zo belde een voorzitter van de moskee zelf de politie om te vragen of er hulp nodig was. In andere gevallen benaderden de gemeente, politie en jongerenwerkers mensen uit de buurt om te helpen.

In sommige gevallen zijn de guardians meegenomen door de gemeente in overleggen met politie en gemeente om hen voor te bereiden op het toezichthouden. Tijdens het initiatief was er nauw contact met de politie door middel van Whatsapp groepen. De guardians lieten weten waar de

menigte zich heen verplaatste of waar de politie nodig was en de politie informeerde de guardians wanneer zij zich moesten terugtrekken. Tijdens de geplande avondklokrellen waren de politieagenten samen met de guardians op straat. Deze samenwerking leek effectief. Een wijkagent noemde daarover:

> *Kijk daar kwamen rellen natuurlijk ook grotendeels, omdat ze tegen de politie wilden rellen. Maar op het moment dat daar buurt- moeders en vaders en jongeren uit die wijk zelf staan met de boodschap 'nee dat willen we niet', dan spreekt daar wel een kracht vanuit [gemeenschapsbinding]. Dus de mens is opgestaan voor de eigen wijk. Die heeft daarmee ook laten zien dat ze met ons samenwerken, dus dat ze ook pro-ons zijn en ik denk dat dat wel een heel belangrijk instrument is in dit soort... tijdens dit soort momenten. Want je staat daar gezamenlijk voor, het is niet alleen maar de politie die daar staat of de overheid, maar het is echt de hele buurt. Daar maakt de politie onderdeel van uit, wij maken onderdeel uit van de buurt. Maar ook al die moeders, vaders, jongeren die daar regelmatig hangen, ja dat gaf... ja ik weet niet... ze stonden daar echt zeg maar schouder aan schouder met een en dezelfde boodschap en kennelijk werkt dat [informele controle].*

Zowel de guardians als de professionals vonden dat de samenwerking goed verliep. Zo noemde een jongerenwerker dat de situatie niet is geëscaleerd door de samenwerking met zo veel organisaties, zowel guardians als professionals.

4.4 Het effect van de aanwezigheid en de rol van guardians ter plekke

Uit de videoanalyse blijkt dat de aanwezigheid van de guardians effectief is geweest. We zien dat bij Buikslotermeerplein en Plein ’40-‘45, waar guardians zichtbaar aanwezig waren op de video’s, veel contact met de menigte in de preventieve fase is (en dus ook situationele sociale binding) een de-escalerend effect had (zie tabel 1). Op Plein ’40-‘45 werkten guardians en de politie samen maar was de ME niet zichtbaar aanwezig. Op Buikslotermeerplein was de politie slechts op de achtergrond aanwezig door in busjes af en toe voorbij te rijden, terwijl de guardians met de menigte praatten. Bij de Molukkenstraat en Tussen Meer, waar guardians niet zichtbaar waren op de videobeelden en waar vooral politie en ME zichtbaar aanwezig waren is wel sprake van escalatie geweest: daar is met vuurwerk en/of stenen gegooid, een vuilnisbak is vernield of werd met een groep tegen een politiebusje geduwd.

Bij de Molukkenstraat was een enkele buurtmoeder aanwezig, maar zonder hesje en pas nadat veel mensen van de menigte aanwezig waren. In Osdorp waren wel guardians in hesjes actief in de buurt, hoewel zij niet zichtbaar zijn op de videobeelden bij Tussen Meer, de locatie waar een menigte ontstaat. Waarschijnlijk waren de guardians niet op de juiste tijd en plaats aanwezig, waardoor de situatie de kans kreeg om te escaleren. Daarnaast was er een verschil in de grootte van een menigte. Zo hoorde een respondent die aanwezig was op Plein ’40-’45 later dat mensen uit de menigte elkaar appten dat ze niet naar Plein ’40-’45 hoefden te komen omdat daar te veel guardians aanwezig waren. Mogelijk is het verschil in aantallen te verklaren door de vroege aanwezigheid van guardians, andersom kan de grootte van de menigte ook invloed hebben gehad op het risico op escalatie. Daarnaast spelen andere factoren waarschijnlijk ook een rol zoals of de mensen in de menigte uit de buurt kwamen of van buiten de wijk of stad.

Tabel 1

Voorkomen van incidenten per locatie (Wel/Niet)

	Vernielingen	Vuurwerk gooien	Objecten gooien	Brandstichting	Aantal mensen menigte [1]
Buikslotermeerplein	Niet	Niet	Niet	Niet	20
Plein ’40-‘45	Niet	Niet	Niet	Niet	27
Molukkenstraat	Wel	Wel	Wel	Wel	78
Tussen Meer	Wel	Wel	Wel	Wel	100

Noot 1 Genoteerd is het hoogste aantal geobserveerde mensen op één moment in de video voor iedere case.

De bovenstaande tabel laat het verschil in de afloop van de cases zien waar voornamelijk politie en ME aanwezig waren in vergelijking met de cases waar vooral guardians zichtbaar op straat waren.

4.5 Effect van het handelen van guardians, politie en ME

In tabel 2 (zie appendix A) wordt onderscheid gemaakt tussen hoe vaak en wanneer de verschillende actoren (guardians, politieagenten en ME-agenten) contact hadden of interacteerden met de menigte. Als we Buikslotermeerplein en Plein ’40-‘45 zonder escalatie vergelijken met Molukkenstraat en Tussen Meer waar wel escalatie plaatsvond, zien we dat meer contact en

interactie heeft plaatsgevonden met de menigte in de preventieve fase. Contactmomenten tussen de menigte en de ME vonden alleen plaats in de repressieve fase, terwijl ME busjes al eerder op de avond rondreden. Waar de ME moet wachten tot er een aanleiding is om repressief in te grijpen, handelen guardians, soms in samenwerking met de politie, al voordat er tekenen van escalatie zijn. Op deze manier zijn zij in staat om deze repressieve fase te voorkomen, waar de ME effectiever is wanneer het te gevaarlijk wordt voor guardians. Op Plein '40-'45 waren guardians al actief voordat er een menigte aanwezig was. Uit de interviews blijkt dat ze rondliepen of aanwezig waren op plekken die populair zijn om te 'hangen'. Bij Buikslotermeerplein liepen guardians langs een groepje dat bij een snackbar stond en bleef daar in de buurt. De acties van de guardians lijken dus gericht op het voorkomen of stoppen van groepsvorming.

De aard van de interacties

Naast het aantal interactie- en contactmomenten tussen de verschillende actoren en de menigte, is ook de aard van dat contact van belang. De sociale relaties die bestonden tussen de actoren en de menigte hadden hier een grote invloed op. Hieronder zal op basis van de video's en interviews worden beschreven hoe de interacties verliepen per actor.

Guardians

Op de videobeelden van de eerste twee locaties (Buikslotermeerplein en Plein '40-'45) is te zien dat guardians aanwezig zijn door de fluorescerende hesjes die zij dragen. Ze staan in kleine groepjes verdeeld over het plein of de straat, of lopen rond om groepjes te benaderen. We zien dat de guardians op een vriendelijke en informele manier omgaan met de menigte door een boks te geven of een schouderklopje. Respondenten benoemen in de interviews dat alleen hun aanwezigheid al een preventief effect had. Dit kwam mede doordat ze een band hebben met de menigte en dus (in)direct bekenden van elkaar zijn (gemeenschapsbinding). Veel van de guardians zijn dan ook bekende gezichten in de buurt en brengen een bepaald gevoel van autoriteit met zich mee. Volgens meerdere respondenten is dat persoonlijke aspect ook waar het om draait. Rellen tegen een bekende, of een moeder-/vaderfiguur is iets wat je minder snel doet. Zo zei een jongerenwerker: "Het is lastig om tegen de vriendin van je moeder te gaan rellen. Dat doe je niet. Hè dat is een beetje een ongeschreven regel".

Het handelen van de guardians had eveneens een de-escalerend effect, en zorgde ervoor dat de menigte minder (of geen) relschoppend gedrag vertoonde. Dit kwam mede doordat de guardians op een vriendelijke en informele manier met de menigte omgingen (situationele binding).

We spreken hier van een ‘positieve aanpak’ die met name werd gekenmerkt door kalm blijven, begrip tonen en op een ‘liefdevolle’ manier met elkaar omgaan. Een respondent vertelde:

> *We moeten hun woede of hun agressie, moeten we proberen om op een liefdevolle manier te absorberen om het zo maar even te noemen. Dus dat was ook onze insteek. We dachten van we gaan en mochten ze agressief worden dan blijven we rustig, we benaderen ze vanuit liefde, vanuit respect en vanuit begrip.*

Daarnaast werd meermaals aangehaald dat wederzijds respect een belangrijke factor was bij het succesvol optreden van de guardians;

Ik ga in eerste instantie... Ik probeer nooit direct zeg maar met de deur in huis te vallen door te zeggen van hé wat doe je op straat, je hoort niet op straat te zijn. Ik probeer vooral een aanknopingspunt te vinden en een gesprek te voeren om te kijken van hé oké, wat speelt er bij deze jongen? Wat is ie aan het doen? of ie een goede dag heeft, een goede avond heeft gehad, wat zijn plannen zijn voor de dag. (..) maar ik probeer niet als een handhaver zeg maar, op die manier het contact te leggen. Ik probeer wel vanuit mijn eigen rol (..) gewoon een gesprek op te rakelen en vanuit daaruit een beetje aan te sturen op hé let wel op, ja je kan een boete riskeren.

Een respondent benoemt ook expliciet hoe alleen al hun aanwezigheid een kalmerende werking had op de menigte. Hij schrijft dit toe aan het feit dat sommige onderlinge relaties tussen guardians en mensen in de menigte al langere tijd bestaan, dat ze vaker met elkaar in contact zijn geweest en dat de menigte een positieve associatie met de guardians zou hebben. Dit is dan ook hetgeen wat guardians meermaals aanhaalden tijdens hun gesprekken met de menigte: een gedeelde verantwoordelijkheid voor de buurt. Een jongerenwerker legde uit:

> *De jongens uit de wijk zelf, als je die op een gegeven moment aanspreekt van: nouja, wat je nu wilt gaan doen. Als je wilt gaan slopen, uiteindelijk is het je eigen wijk, dit is een plek waar je zelf ook vaak komt. Stel dat het om een horecagelegenheid gaat waar ze een steen door de ruit willen gooien, waarvan jij weet als veldwerker: ja, hier kom jij ook weleens een bakje koffie doen.”*

<u>Politie</u>

Guardians benaderen de menigte als ‘mens en niet massa’, door een vriendelijk praatje aan te gaan en de menigte niets op te leggen (situationele binding). Ze geven slechts een advies of proberen de

menigte te attenderen op de mogelijke consequenties van hun gedragingen. Ook de politie maakte in sommige gevallen een vriendelijk praatje. Toch is de verhouding tussen de menigte en politie af en toe gespannen. Een respondent wijt dit aan de mogelijke (sociale) afstand tussen de menigte en de politie (oftewel een gebrek aan gemeenschapsbinding), en een zekere spanning die heerst tussen beide partijen. Zo benoemt een buurtvader dat de politie als een 'rode vlag' werkt onder de menigte. Het politie-uniform is daarbij al uitlokkend en provocerend waardoor alleen al hun aanwezigheid een negatieve werking kan hebben. Ook voor politieagenten werkt het om relaties op te bouwen in de buurt (gemeenschapsbinding) en deze in te zetten in interacties (situationele binding), zo zei een jongerenwerker:

> *Je merkte, de wijkagent wordt natuurlijk niet meteen gezien als: hé, dat is een politieagent die me aan komt spreken op uh misschien een overtreding of wat dan ook. Het is van: ik ken jou, ik hoef ook jouw ID niet meteen te vragen. Dat geeft meteen ook een signaal af van de doelgroep dat het niet meteen in die escalatie modus hoeft te gaan. Dus dat is heel prettig.*

<u>Mobiele Eenheid</u>

Een bekend gezicht lijkt dus efficiënter als het gaat om het kalmeren van de menigte. De Mobiele Eenheid daarentegen, is uitgerust met helmen, schilden en knuppels. Hun gezichten zijn bedekt, waardoor ze onherkenbaar zijn, en ze staan in een rij opgesteld. Dit maakt dat hun aanwezigheid als intimiderend kan worden ervaren, mogelijk door een gebrek aan gemeenschapsbinding en situationele binding. Bij Tussen Meer waren ze ook nog vergezeld door politiehonden. Een buurtmoeder vertelde dat ze het idee kreeg dat de aanwezigheid van de ME in de preventieve fase eerder escalerend werkte dan de-escalerend:

> *En zodra ze de ME zagen gingen ze allemaal op een kluitje staan en wilden ze gewoon paraat om oorlog te voeren. (..) Ineens horen we van alle hoeken die jongens roepen: ME is er, ME is er, kom hier. Ze gingen klaar staan voor gevecht, alsof het oorlog was.*

De aanwezigheid van de politie en de mate van escalatie was afhankelijk van de aanwezigheid van de guardians. Bij Buikslotermeerplein waren namelijk guardians aanwezig en zichtbaar bij de verzamelde groep jongeren, en bleef de politie op afstand. De agenten die we hebben waargenomen reden voorbij in busjes of motors, en bleven op de autowegen. Op Plein '40-'45 waren ook enkele agenten op straat en interacteerden zij ook met de menigte. In beide gevallen waren er aanzienlijk meer guardians op straat dan agenten, en die brachten gemeenschapsbinding met zich mee, en

interacteerden met de menigte, waardoor ze uiteindelijk een redelijk grote controle konden uitoefenen. Door de combinatie van gemeenschapsbinding en situationele bindingen bleek ME-interventie niet nodig te zijn. Dit wordt benadrukt door een voorbeeld uit Tussen Meer, waar *afwezigheid* van de guardians in de preventieve fasemogelijk tot escalatie leidde. Hier leek een afwezigheid van gemeenschapsbinding, en dus geen informele controle en geen situationele binding tot escalatie te leiden, waardoor de ME uiteindelijk moest ingrijpen.

Grens functie guardians

Zoals hierboven is beschreven zijn guardians effectief door hun sociale relaties met de menigte (gemeenschapsbinding). Tijdens hun contact met de menigte (situationele binding) gebruiken ze deze band namelijk om escalatie te voorkomen. Door hun binding met mensen in de buurt in de voorbereidende fase kunnen ze informele controle uitoefenen in de preventieve fase, wat de-escalerend werkt.

Een respondent beschreef dat het steeds moeilijker is om contact te maken naarmate de groep groter wordt en zich meer als een geheel gaat gedragen. Op dat moment wordt het lastig om situationele binding met de menigte te realiseren, waardoor het volgens de respondenten gevaarlijk werd. Ze beschreven dat de relatie met de buurt dan op het spel kwam te staan als ze contact probeerden te zoeken, en op dat moment vonden ze dat hun taak ophield, en dat de taak van de politie en ME begon. Op dat moment zou de politie hun taak met de ME moeten uitvoeren, in plaats van met de guardians. De politie moet al tijdens de preventieve fase alert zijn, en de taak van de guardians overnemen wanneer ze geen contact meer krijgen met de menigte. De politie (en wellicht later de ME) zouden op dit moment moeten optreden en zorgen dat de guardians zich terugtrekken voordat de repressieve fase begint, ook om de veiligheid van de guardians te waarborgen. Een respondent zei:

> *En ik denk dat de ME was binnen tien minuten klaar. Het ging echt heel snel, ze hebben het helemaal schoongeveegd. Dus dat was denk ik wel de beste aanpak hoor. Dat gezien en wat je hoort achteraf, zelfs de politie heeft het gezegd in een overleg dat er heel veel jongeren waren die niet uit de wijk kwamen, ja dat is toch een ander soort aanpak heb je nodig dan, want die zijn gekomen met een plan en die willen gewoon meer kapot maken, al praat je met hem die heeft totaal geen gevoel met de wijk of z'n moeder loopt niet langs, z'n vader loopt niet langs, weet je. Dus daar is geen relatie mee.*

Op basis van de videoanalyse en de interviews stellen we dus de hypothese dat gemeenschapsbinding in de voorbereidende fase tot informele controle in de preventieve fase leidt, wat de-escalerend werkt. Als in de preventieve fase ook situationele binding plaatsvindt, kan dit een versterkt de-escalerend effect hebben op het conflict. Vooral voor actoren die minder gemeenschapsbinding hebben, zoals politieagenten die niet bekend zijn met de buurt en haar inwoners, is de situationele binding van groot belang in de preventieve fase (zie figuur 1). Door situationeel bindingswerk ter plekke te verrichten, door bijvoorbeeld te praten of samen een sigaret te roken, bij voorkeur samen met guardians die juist veel gemeenschapsbinding hebben, kunnen ze mogelijk spanning verminderen en de-escalaren.

Als de politie samen optrekt met de ME in de preventieve fase, die juist geen gemeenschapsbinding hebben en ook niets doen om situationale bindingen te krijgen, escaleert de interactie sneller. In de preventieve fase zal de politie dus juist samen met guardians op straat moeten zijn, zonder aanwezigheid van de ME, tewijl in de repressieve fase juist ME en politie samen moeten optrekken zonder aanwezigheid van de guardians vanwege hun veiligheid (zie appendix B voor een uitgebreide beschrijving). Onze hypothese luidt dat sociale binding met de menigte het risico op escalatie verkleint. Dit sluit aan bij de eerdergenoemde theorieën over guardianship en social bonds (Elffers, 2017; Hirschi, 1969).

Deze sociale binding heeft ook invloed op hoe en wanneer de actoren moeten handelen. Waar de ME en soms ook de politie tijdens de preventieve fase slechts aanwezig zijn door hun bus te parkeren of langs te rijden, en zich daarmee slechts op de achtergrond begeven, lopen guardians door de menigte, staan ze in de buurt, of praten ze met de menigte. Zoals beschreven door Reicher et al. (2004) kan deze strategie de menigte het idee geven dat de politie en ME hen als gevaarlijk zien, wat een zekere sociale identiteit tegen de politie en ME met zich meebrengt, wat het risico op escalatie kan verhogen. Informeel interacteren met de menigte, zoals de guardians (en in slechts één situatie de politie) deden, kan dit risico juist verlagen.

4.6 Structurele samenwerking overheid en guardians

De guardians hebben de samenwerking met politie en gemeente voornamelijk als positief ervaren. Negentien respondenten noemden dat zij resultaat zagen, omdat het op plekken waar guardians waren rustig is gebleven. Met name de gecreëerde samenwerking en saamhorigheid hebben hiertoe geleid. Het feit dat ze er samen stonden, en dit samen hebben bereikt geeft de guardians een sterk

gevoel. Dit leidde tot een positieve sfeer, waarin iemand met slechte bedoelingen niet snel iets zou uithalen.

Daarnaast vonden de guardians het ook gezellig om te praten met de menigte en andere guardians, en ervoeren zij het als positief dat er naar hen werd geluisterd omdat zij hierdoor het idee kregen dat hun handelingen van betekenis waren. Tijdens de gesprekken met respondenten is ook gevraagd wat er volgens hen verbeterd kan worden in de samenwerking met de politie.

In contact blijven

Zowel guardians als professionals benoemen het belang van regelmatig contact dat van twee kanten komt. Een wijkagent benoemt het gevaar van een gebrek aan wederkerigheid in deze relatie:

> *Je moet wel blijven investeren in deze mensen. Wat we bedoelen is dat mensen niet het gevoel moeten krijgen dat op het moment waarop we nodig zijn dan weten we... weten ze ons te vinden, dus je moet wel blijven investeren in het contact en in die verbinding met deze mensen, ook vanuit de overheid zelf. Dus in die afwachtende houding dat het contact alleen is op het moment dat die vrijwilligers nodig zijn, maar dat het wel een urgent wederzijds verhaal is.*

Regelmatig contact is volgens zowel professionals als guardians belangrijk. Guardians noemen dat het contact van twee kanten moet komen. Verschillende professionals, zoals jongerenwerkers, wijkagenten, en medewerkers van de gemeente benoemden het belang van 'investeren in vredestijd'. Daarmee wordt bedoeld dat moet worden gewerkt aan de relatie tussen de verschillende professionals en buurtbewoners, ook als er niet een directe aanleiding is waardoor de overheid actieve burgers nodig heeft. Een wijkagent beschrijft wat hij verstaat onder dit contact:

> *En wat ik vooral deed was bezoekjes brengen aan mensen, ondernemingen, stichtingen, moskeeën. Dat je gewoon een praatje maakt, dat je gewoon vraagt hoe het gaat, dat je bereikbaar bent voor mensen, dat je je telefoon afgeeft dat als er wat is dat mensen je kunnen bereiken, dat je laagdrempelig bent, dat je met ze meedenkt ook al is het niet iets waar ik direct invloed op kan hebben of dat ik de oplossing heb, maar het feit dat je bereikbaar bent en dat je mensen kunt verwijzen of adviseren of meedenkt in hun probleem dat is die investering die je doet. Ja en dan krijg je natuurlijk dat als jij een keer een beroep doet op mensen, dan keert dat zich uit om het zo even te benoemen. Dus vooral heel veel zichtbaar in contact staan*

met mensen en ja weet je, bereikbaar te zijn ook voor mensen, dat is volgens mij hoe wij proberen contact te maken en in verbinding te blijven met de buurt.

Dit laat zien dat structureel informeel contact belangrijk is om guardians in te zetten wanneer het nodig is. De gemeenschapsbinding (zie figuur 2) is dus niet alleen van toepassing op de relatie tussen guardians en de menigte, maar ook op professionals en guardians. Deze binding helpt om guardians te motiveren om mee te helpen.

Training

Sommige guardians die op straat hebben gelopen hebben van tevoren een korte training of briefing gehad, veelal door jongerenwerkers en politieagenten. Zij informeerden guardians over de mogelijke spanningen waarop zij kunnen anticiperen. Een wijkagent zei daarover: "In gesprek blijven van 'Hé hoe voel je je? Als je je niet prettig voelt geef het aan, dan is het ook goed als je weggaat." Guardians vinden begeleiding belangrijk, omdat ze dan weten wat zij wel of juist niet kunnen doen. Ook noemt de Imam dat guardians kunnen leren hoe ze iemand op een positieve manier kunnen benaderen. Daarnaast helpt een training om de onzekerheid die guardians hebben tegen te gaan. Dit kunnen trainingen zijn in het aanspreken van de menigte of conflicttrainingen, waarin wordt verteld welke stappen moeten worden ondernomen tijdens een escalarende situatie.

Serieus genomen worden

Verder willen guardians graag serieus worden genomen, door de risico's die verbonden zijn aan het guardianschapen bovendien door het effect van hun aanwezigheid en handelen. Dit hangt samen met het krijgen van waardering voor hun bijdrage: guardians vinden erkenning voor de rol die zij hebben gespeeld in het de-escaleren belangrijk. Sommige guardians zouden hiervoor een beloning willen krijgen, bijvoorbeeld in de vorm van een vergoeding. Twee guardians dachten aan een waardering in de vorm van een feest of een leuke activiteit speciaal georganiseerd voor de buurtouders. Dit zou wellicht meer guardians kunnen aantrekken in de toekomst. Daarnaast benoemt een wijkagent ook dat het de taak van de politie is om de guardians te beschermen door ze goed in de gaten te houden.

Het is voor guardians niet altijd duidelijk waar ze terecht kunnen als zij vragen hebben. Zeker wanneer veel partijen samenwerken kan het onduidelijk worden waar welke verantwoordelijkheden liggen. Een vast aanspreekpunt zou de samenwerking duidelijker kunnen maken. Van hieruit zouden guardians officieel gevraagd kunnen worden te participeren en zou in gesprek kunnen worden

gegaan met de guardians op dat moment of op een later moment. Dit zou de samenwerking tussen guardians en de politie op lange termijn kunnen bevorderen.

5. Conclusies en aanbevelingen

De groepen guardians die hebben geholpen onrust te voorkomen tijdens de avondklok bestonden uit buurtouders, jongeren uit de buurt, jongerenwerkers, Imams en andere mensen verbonden aan de lokale moskee. Veel van de guardians waren al eerder actief als guardians. Waar in de literatuur vaak wordt gesproken over een ondervertegenwoordiging van mensen met een migratieachtergrond op het gebied van burgerparticipatie, zien we nu juist een grote meerderheid met een Marokkaanse migratieachtergrond die actief is.

Het belangrijkste motief om te helpen als guardian was een verantwoordelijkheidsgevoel voor de samenleving, de wijk of buurt, of het tegengaan van stigmatisering.

De samenwerking is zowel tot stand gekomen op initiatief van guardians zelf, als op initiatief van de gemeente, politie of jongerenwerkers. De samenwerking werd als positief ervaren, vooral door de snelle communicatie via WhatsApp-groepen. De al bestaande samenwerking tussen de verschillende partijen heeft waarschijnlijk ook bijgedragen aan deze positieve ervaring.

Guardians hebben een belangrijke rol gespeeld in het de-escaleren van de situatie. Waar guardians aanwezig waren hebben geen incidenten plaatsgevonden, en waar guardians niet of niet duidelijk zichtbaar aanwezig waren is onder andere met vuurwerk gegooid, zijn er (publieke) eigendommen beschadigd en heeft uiteindelijk de ME ingegrepen.

Uit de interviews komt naar voren dat dit met name te maken heeft met de sociale binding die guardians in de voorbereidende fase hebben met de menigteen het wederzijdse respect tussen beiden. Deze gemeenschapsbinding leidt tot informele controle in situaties die dreigen tot rellen te leiden. In de preventieve fase, waar mensen op straat zijn en sprake is van een zekere spanning, kunnen mensen met gemeenschapsbinding informele controle uitoefenen. Als dit ook nog gepaard gaat met contact en interacties met de menigte in de situatie zelf, wat wij situationale binding noemden, is de kans op de-escalatie nog groter. Het is dus belangerijk om guardians in te zetten, al in de voorbereidende fase, en om ze op straat te hebben in de preventieve fase, om binding te krijgen of houden met de menigte. Wanneer de menigte niet uit de buurt komt, of als niet wordt geluisterd naar de guardians houdt hun functie op en kunnen ze zich beter terugtrekken. Hierdoor is het belangrijk dat er duidelijke communicatie is tussen de politie en guardians en dat vooraf wordt besproken wanneer de guardian zich terugtrekt. Aan de ene kant om te voorkomen dat de guardian zich gaat gedragen als handhaver, en aan de andere kant om te zorgen dat de guardian niet in gevaar komt.

Het in stand houden van de samenwerking kan met name door ‘te investeren in vredestijd’. Dit kan door middel van het onderhouden van informeel contact en het zijn van een aanspreekpunt. Ook het geven van waardering in de vorm van een dankwoord of een vergoeding werd als belangrijk

gezien. Daarnaast kan het betrekken van guardians bij overleggen over de buurt, het geven van een training voor conflictsituaties en het houden van debriefings na het inzetten van guardians een positieve bijdrage leveren.

6. Beperkingen

Omdat dit een studie is naar vier verschillende situaties in Amsterdam, zijn er geen generaliseerbare conclusies te trekken. Het doel van het onderzoek was om hypotheses te stellen aan de hand van videoanalyse van de vier geselecteerde situaties en interviews met de guardians. Onze bevinding in de vorm van een causale mechanismeketting, moet dus nog getest worden in andere situaties waar politie en guardians samen optrekken, en vergeleken worden met situaties waar geen guardians aanwezig zijn. Vervolgonderzoek zal dus gedaan moeten worden op basis van een groter aantal cases om de gestelde hypotheses te testen. Doordat we daadwerkelijke situaties analyseren, kunnen we andere factoren die invloed kunnen hebben op de escalatie van de geplande rellen niet controleren, zoals de grootte en samenstelling van de menigte. Daarnaast kunnen de CCTV beelden niet de hele situatie vastleggen, zeker niet in de huidige situatie waar veel mensen aanwezig waren en veel dingen tegelijk gebeurden. Eveneens bevatten de beelden geen geluid, waardoor we niet weten wat guardians en politieagenten tegen de menigte zeggen en waardoor de sfeer niet volledig overkomt, en de interactie uit non-verbale communicatie herleid moet worden . De interviews bieden daarom een belangrijke aanvulling, omdat de guardians inhoudelijk konden ingaan op wat er tegen de menigte werd gezegd en ze op andere aspecten van de context die niet zichtbaar zijn op de camerabeelden konden ingaan.

Contact
Professor Marie Rosenkrantz Lindegaard: mrlindegaard@nscr.nl, 0649018102
Universiteit van Amsterdam en NSCR

Acknowledgements
De auteurs bedanken de volgende personen voor hun bijdrage aan het uitvoeren van het onderzoek: Fatima Aaras, Joska Appelman, Ronny van Axel Dongen, Annass Chrifou, Makki el Jouhri, Hans Myhre Sunde, Mohamed Sadek, Pieter Jan van Slooten en Linda Swaan.

7. Literatuur

Bavel, M.L. van (2019). *Active guardianship, its agents and the effects on offender behavior.* (Dissertatie). Geraadpleegd via: https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai:research.vu.nl:publications%2F3800292e7626-4e3f-9ff8-3355187f1b5b

Bavel M.L. van & Elffers, H. (2013). Experiments in guardianship research. In Welsh, B. C., Braga, A. A., & Bruinsma, G. J. (Eds.), *Experimental criminology: Prospects for advancing science and public policy*. (pp. 90-107). Cambridge University Press.

Cohen, L., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588–608.

Elffers, H. (2017). Over preventief guardianship: er zijn is vaak genoeg. *Tijdschrift voor Veiligheid*, (16)4, 41-52.

Felson, M. (1995). Those who discourage crime. In J. E. Eck & D. Weisburd (Eds.), *Crime prevention studies: Vol. 4. Crime and place* (pp. 53–66). Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook.* 3rd Edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Reicher, S., Stott, C., Cronin, P., & Adang, O. (2004). An integrated approach to crowd psychology and public order policing. *Policing: an international journal of police strategies & management*. 27, 558–572.

Reynald, D.M. (2010). Guardians on guardianship: Factors affecting the willingness to supervise, the ability to detect potential offenders, and the willingness to intervene. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, *47*(3), 358-390.

Steden, R. van, van Caem, B., & Boutellier, H. (2011). The 'hidden strength' of active citizenship: The involvement of local residents in public safety projects. *Criminology & Criminal Justice*, 11(5), 433-450.

Appendix A

Tabel 2

Aantal interactie- en contact-momenten per type actor tijdens de preventieve en/of repressieve fase

	Preventieve fase				Repressieve fase			
	Guardians		Politie		Politie		ME	
Locatie	Contact	Interactie	Contact	Interactie	Contact	Interactie	Contact	Interactie
1	11	16	0	0	nvt	Nvt	nvt	nvt
2	7	29	2	18	nvt	Nvt	nvt	nvt
3	0	0	3	19	1	0	5	1
4	0	0	1	1	0	0	3	1

Appendix B: Video beschrijving

Case 1: Buikslotermeerplein
Bij buikslotermeerplein zijn guardians en politie aanwezig. De politie is echter alleen zichtbaar vanuit politiebusjes die regelmatig langsrijden, alleen de guardians lopen door de groep mensen heen en interacteren ook met hen. De groep guardians is om 19:17 voor het eerst zichtbaar op de video. Gedurende de avond waren er rond de 11 guardians aanwezig. De groep bestond uit mannen die betrokken zijn bij de lokale moskee, die herkenbaar waren door hun oranje hesjes, en jongerenwerkers die de jas droegen van de organisatie waar zij werken. Om 19.53 lopen de guardians langs een groep jongeren en blijven daar even staan. Kort daarna lopen twee jongens weg en verstoppen zich achter een zuil, terwijl ze de guardians in de gaten houden. De groepsgrootte varieert tussen de 9 en 20 mensen gedurende de avond. Er zijn geen incidenten geobseerveerd op de videobeelden.

Case 2: Plein '40-45
Bij plein '40-'45 waren zowel guardians als politie op straat en interacteerden beide partijen met de menigte. Er waren geen tekenen van escalatie in deze situatie. Vanaf 19:00 uur waren guardians en politie zichtbaar. De groep guardians bestond uit buurtmoeders, mensen die verbonden zijn aan de moskee, onder wie ook Imams, en jongerenwerkers. Alle guardians droegen een fluorescerend geel of roze hesje. Rond 20:30 was de menigte van in totaal 27 mensen het grootst. De menigte bestond uit een groepje dat tegen restaurants en snackbars leunde en een groepje dat op scooters zat. De guardians stonden bij de eerste groep en de politie checkte de identiteitsbewijzen van de tweede groep. Hierna reed de groep op scooters weg. Om 21:00 uur was er bijna niemand meer op straat los van guardians en de politie. Kort daarna vertrekken zij ook.

Case 3: Molukkenstraat
Bij de molukkenstraat was er wel sprake van escalatie. Vanaf 19:00 uur stonden politieagenten op alle vier de hoeken van het kruispunt van de Insulindeweg en de Molukkenstraat. Politieagenten interacteerden met mensen uit de menigte. Om 19:27 is de eerste ME bus zichtbaar op de video. Rond 19:30 vormt er een groep in de molukkenstraat dicht bij de politieagenten die op de hoek staan. Om 20:33 gooit een jongen een rotje naar een politiebus die voorbij rijdt. Jongeren filmen en klappen als reactie op dit incident. Vervolgens wordt er met veel vuurwerk en rookbommen gegooid op het kruispunt. Kort daarna loopt de ME in een lijn door de straat, waardoor de menigte wegrent. Om 20:50 rennen jongens richten een geparkeerde politiebus, vervolgens duwen ze tegen het busje en gooien ze bakstenen tegen de ramen. Hierna rent de groep weg. Om 21:15 is de straat zo goed als leeg. Om 22:00 uur rijdt een ME-bus voorbij. Politieagenten checken iedere persoon en vragen naar een verklaring die reden geeft voor het begeven op straat.

Case 4: Tussen Meer
Bij Tussen Meer is er ook sprake van escalatie. Om 19:15 is de eerste politiebus zichtbaar. Om 19:47 is het eerste ME-busje zichtbaar dat voorbij rijdt. Politie en ME-busjes rijden regelmatig voorbij of parkeren hun busje in de buurt van de menigte, er zijn echter geen politieagenten die uit hun busje stappen of interacteren met de menigte. Om 19.54 wordt er voor het eerst vuurwerk gegooid. Om 19:55 rijdt een politiebusje in op de menigte waardoor jongeren wegrennen of wegrijden op hun scooter om het busje te ontwijken. Om 20:20 vat een ondergrondse afvalbak vlam doordat hier

vuurwerk in is gegooid. Vlak daarna groeit de menigte doordat ze naar elkaar toerennen, een groep die aan de overkant stond voegt zich nu ook bij deze groep. De groep van rond de 100 mensen loopt naar het einde van de straat. Vervolgens rennen ze allemaal terug, weg van de ME die daar staat opgesteld. Twee jongens pakken tegels uit de stoep. De ME loopt in een lijn en ME-busjes rijden achter hen. Opnieuw rent de menigte weg, om in steegjes te ontsnappen. Om 20:30 zijn de straten geblokkeerd door de ME. Politieagenten met honden staan op een plek waar een deel van de menigte stond. Vervolgens rennen ME-agenten (zonder honden) richting de groep, als reactie rennen de mensen weg. Kort daarna lopen ze echter weer terug. Opnieuw lopen ME-agenten naar hen toe en opnieuw lopen ze weg. Na 21:00 uur zijn er nog een paar mensen op straat. Rond 21:30 gaan de politie en ME weg.

Appendix C Toestemmingsformulier

Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving

Toestemmingsformulier voor meedoen aan het onderzoek:
"Initiatieven met betrekking tot de avondklok"

Voor uw deelname aan het wetenschappelijk onderzoek vragen we uw toestemming.

- In dit interview zullen vragen worden gesteld over het initiatief met betrekking tot het handhaven van de avondklok, de vragen zullen vooral ingaan op uw activiteiten en ervaringen. Tijdens het interview heeft u altijd het recht om een vraag niet te beantwoorden.
- Ik ben 16 jaar of ouder en doe vrijwillig mee aan het onderzoek. Ik vind het goed om geïnterviewd te worden en weet dat ik niet overal antwoord op hoef te geven.
- Ik vind het goed dat er een audio-opname wordt gemaakt.

- De onderzoeker(s) werken het interview uit en de gegevens zullen worden geanonimiseerd. Alles wat u de onderzoeker(s) vertelt wordt vertrouwelijk behandeld, zowel uw eigen persoonsgegevens als die van anderen.
- Ik weet dat ik altijd het recht heb om mijn toestemming in te trekken. Na intrekking van mijn toestemming zullen mijn persoonsgegevens niet verder worden verwerkt.
- Mijn onherkenbaar gemaakte gegevens mogen worden gebruikt door het onderzoeksteam.
- De onderzoekers houden zich aan strenge wetten over data- en privacybescherming en de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit (VSNU). Daarom moeten uw onherkenbaar gemaakte gegevens nog enige tijd (maximaal 10 jaar) bewaard blijven. Deze regel dient om te voldoen aan betrouwbaar en eerlijk onderzoek.
- Als ik mijn onherleidbaar gemaakte uitgeschreven interview wil inzien of als ik nog vragen heb, dan neem ik contact op met de onderzoeker(s) via een van deze e-mailadressen: LHendriks@nscr.nl of MvanBruchem@nscr.nl
- Ik ben voldoende geïnformeerd over: het onderzoek, mijn rechten/risico's, vertrouwelijkheid, vastlegging/uitwerking/opslag/bewaartermijn van het interview, en contact informatie.

Met ondertekening van dit document geef ik aan dat ik het toestemmingsformulier heb gelezen en akkoord ga met de inhoud van het toestemmingsformulier:

Naam: Datum:

Handtekening respondent:

Appendix D: Vragenlijst Interviews

Interviewgegevens

Interviewer:

Datum en tijdstip:

Plaats interview:

Wordt het interview opgenomen: Ja / Nee

"Meedoen is geheel vrijwillig, je mag op ieder moment stoppen met ons gesprek en we zullen jouw naam niet noteren. Daarnaast is alles wat je ons vertelt vertrouwelijk en zullen de gegevens worden geanonimiseerd. Als je er geen problemen mee hebt, dan neem ik dit gesprek graag op."

Onderwerp	**Hoofdvragen**	**Vervolgvragen (Indien nodig)**
Deelname aan initiatief	OPEN VRAAG: Kun je vertellen hoe het initiatief zich vormde? Van begin tot eind, dus vanaf dat jij wist dat er een protest zou zijn tot aan de beëindiging van het protest.	Hoe kwam je te weten van het initiatief? - Hoe en door wie is het initiatief gestart? - Speelde social media een rol? Welke kanalen (Facebook, Twitter, Whatsapp, Instagram)? Begon het hier? - Wie deden er mee aan het initiatief? Met hoeveel mensen waren jullie? Hoe bent u bij deze groep gekomen? bv. uitgenodigd of zelf bedacht. - Ben je alleen of met een groep naar *plaats* gegaan? - Wat was voor u de motivatie om hieraan mee te doen/dit te starten? Waarom denk je dat mensen meededen aan het protest? Wat ging er door je heen of wat voelde je tijdens het initiatief? - Wat is uw relatie tot 'de relschoppers'? Wat waren jouw handelingen tegen het protest? Wat was jouw rol tijdens het initiatief? - Wat hebben jullie gedaan? Zijn jullie de straat op gegaan? - Hoe wisten jullie dat er rellen zouden gaan plaatsvinden? - Welke afspraken hebben jullie van tevoren gemaakt? - Hoe hebben jullie de mogelijke 'relschoppers' benaderd?

		In jouw beleving, wat ging er goed en wat ging er minder of niet goed tijdens dit initiatief? - Heeft u het idee dat het heeft gewerkt? - Had u in eerste instantie twijfels over of het zou werken? Zo ja, waar gingen die twijfels met name over? Zo nee, waarom niet? - Op wat voor manier heeft deze actie volgens u gewerkt? Wat is jouw mening over het optreden van de politie tijdens dit protest? - Hoe zou de politie volgens jou moeten optreden zodat een protest vreedzaam verloopt? Hoe kijk je terug op jouw deelname aan het initiatief? - Vind je het een positieve of negatieve ervaring?
Eerdere ervaringen als guardian	Heb je vaker meegedaan aan buurt of andere initiatieven of zoiets bedacht? Waarom doe je mee aan deze initiatieven? Heeft social media impact op of je mee gaat doen aan initiatieven? Ben je ooit eerder bij incidenten betrokken geweest en wat deed je toen?	Zo ja: hoe vaak ongeveer? Zo nee: wat is de reden dat je wel aan dit initiatief meedeed en niet aan andere initiatieven? - Hoe weet je van deze initiatieven af? Is er een bepaalde groep? - Wat voor soort initiatieven waren dit? - Lijken deze initiatieven op wat jullie nu hebben gedaan? Zo ja, op wat voor een manier? Hoe gaat dat in zijn werk? Bijvoorbeeld criminaliteit/diefstal. Heb je ooit dat soort situaties van dichtbij meegemaakt?
Onderdeel van de buurt (stad)	Voel je je onderdeel van de stad/wijk/buurt waar je woont?	- Waarom wel of niet? - Heb je veel contact met de mensen in jouw buurt? - Had je al contact met de mensen van dit initiatief? (hoe vaak?) - Speelt social media een rol in het contact?

Contact-personen	Kent u nog andere initiatiefnemers of mensen die aanwezig waren bij het initiatief die we zouden kunnen benaderen?	
Afsluiting		“Dit waren mijn vragen. Heel erg bedankt voor je antwoorden. Zijn er misschien nog onderwerpen, waarvan je denkt dat ze belangrijk zijn, nu niet aan bod gekomen tijdens het interview? Heb je eventueel nog vragen/opmerkingen voor mij?”

Topics	**Vragen**
Participatie	Hoe bent u betrokken geraakt bij dit initiatief? Heeft u eerder samengewerkt met politie/gemeente? Houdt u vaker uw buurt in de gaten?
Overwegingen	Waarom heeft u besloten om mee te doen? Heeft u ook getwijfeld? Zo ja, waarover?
Beschrijving handelen	Zou u kunnen vertellen wat u allemaal heeft gedaan vanaf het moment dat u hoorde dat er misschien rellen zouden komen? Zou u een gedetailleerd verhaal kunnen vertellen van het moment dat u de straat op bent gegaan tot het moment dat u weer naar huis ging?
Ervaringen	Wat vond u ervan om hieraan mee te helpen? Kunt u iets noemen dat u positief vond en iets dat u negatief vond (of iets dat beter kan)? Hoe verliep de samenwerking? Heeft u zich ieder moment veilig gevoeld? Zou u een volgende keer weer willen helpen?
Interacties	Hoe benaderde u de jongeren? Hoe reageerden jongeren als u ze aansprak?

Tips respondent	Stel dat iemand die je kent ook mee zou willen doen aan eenzelfde soort initiatief, wat zou deze persoon van tevoren moeten weten? Welk advies zou je de gemeente geven om ervoor te zorgen dat jij en andere mensen de volgende keer willen helpen?

Appendix E: Codeerschema

Naam Code	Categorieën	Beschrijving
Interacties Menigte	Kalm Respectvol Liefdevol Begripvol Anders	Deze code beschrijft de interacties tussen guardians en jongeren. Het focust op het gedrag van de guardian, hoe deze persoon de menigte benaderd. (Voor de reactie van de menigte, zie de code: Reactie Menigte.)
Strategie Overtuigen	Consequenties Eigen buurt Ouders Anders	Deze code beschrijft de strategieën die guardians gebruikten om de menigte te overtuigen naar huis te gaan of niet te gaan 'rellen'.
Social Bonds	guardians kennen menigte Menigte kent guardians Respect voor de imam Leuke activiteiten Anderen werven Invloed	Deze code gaat over de relatie tussen guardians en de menigte.
Reactie Menigte	Naleving Respect Kalm Negatief Anders	Dit beschrijft de reactie van mensen uit de menigte op de aanwezigheid of acties van guardians.
Politie vs. Menigte	Positief Negatief	Deze code beschrijft de relatie of het contact tussen politie en de menigte. Deze code wordt gebruikt voor alles wat deze relatie beschrijft.
Functie guardians	Signaleren en informeren Preventief Aanwezigheid	Deze code gaat over de verschillende functies van guardians.

Grens Functie guardian	Gevaarlijk Geen handhaver Anders	Deze code beschrijft waar de functie van de guardian stopt. Elke beschrijving over wat een guardian niet zou moeten doen, of wanneer zij moeten vertrekken, kan worden gecodeerd als dit.
Ervaring guardian	Positief Negatief Spannend Anders	Dit beschrijft hoe guardians de activiteiten, interacties of de avond ervoeren. Hoe zij erop terugkijken.
Kritiek		guardians beoordelen de activiteiten, interacties en avond door te vragen: wat ging er goed en wat kon er beter?
Motivatie guardian	Beelden rellen Verantwoordelijkheid buurt Verantwoordelijkheid algemeen Belang jongeren Bekwaam Anders	Deze code beschrijft de reden of het motief voor guardians om mee te doen aan het initiatief.
Twijfels guardians	Veiligheid Onzekerheid Anders	Sommige guardians hadden twijfels over hun handelen, de activiteiten of de uitkomst op voorhand. Het was een afweging om wel of geen guardian te worden.
Verschil tussen Geëscaleerde en Niet-geëscaleerde Plaatsen		Dit beschrijft het verschil tussen plaatsen waar het wel en plaatsen waar het niet geëscaleerd is.
Eerdere Activiteiten guardians		In sommige gevallen hebben guardians al eerder activiteiten voor de wijk of samenleving georganiseerd of daaraan deelgenomen.
Investeren in Vredestijd		Respondenten adviseren om te investeren in de relaties in vredestijd.

Samenwerking		Deze code beschrijft de samenwerking tussen verschillende partijen, zoals de gemeente en de politie.
Kwetsbare Groep		Dit beschrijft hoe kwetsbaar de menigte die op straat rondloopt is. Bijvoorbeeld, veel jongeren hebben problemen: drugs, geestelijke gezondheid, etc.
Tips	Duidelijk coördineren Faciliteren Feest Aanwezig zijn In contact blijven Jongeren helpen Mening geven Serieus nemen Steunen Tijd belangrijker dan geld Toekomstperspectief Training	This code describes the suggestions guardians made towards the municipality for future events.
Politie Taken	Beschermen guardians Trainen guardians	Deze code gaat over wat guardians denken dat de politie zou moeten doen.
ME		De laatste code beschrijft wat de Mobiele Eenheid deed tijdens de gebeurtenis.

Het NSCR is onderdeel van de institutenorganisatie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)

Bezoekadres:
De Boelelaan 1077
1081 HV Amsterdam

Postadres:
Postbus 71304
1008 BH Amsterdam

T 020 598 5239
E nscr@nscr.nl
W www.nscr.nl

nscr
Nederlands Studiecentrum
Criminaliteit en Rechtshandhaving